

PLEEGZUS OF GEZINSHUISBROER ZIJN: WAT IS HET WAARD?

Ellen Schep en Charissa Bakema

In de pleegzorg of gezinshuiszorg draait het om het opvangen van kinderen in het pleeggezin of gezinshuis. Maar hoe zit het met de eigen kinderen? Wat is volgens hen de waarde van het pleeg- of gezinshuisbroer of -zus zijn? Wat helpt deze kinderen om in evenwicht te blijven? Om deze vragen te beantwoorden hebben we gesproken met acht 'biologische' jongeren uit pleeggezinnen en gezinshuizen.

Achtergrond project Engage the Village

In november 2020 zijn in twee online groepsinterviews jongeren en jongvolwassenen tussen de 12 en 31 jaar geïnterviewd over wat voor hen de waarde is (geweest) van het pleeg- of gezinshuisbroer of -zus zijn. Deze interviews zijn onderdeel van Engage the Village: een creatief en duurzaam project om verhalen van veerkracht en hoop uit de wereld van pleegzorg en gezinshuizen op te halen, deze te verwerken in creatieve producten en te delen met de samenleving (zie: vitree.nl/voor-pleegouders/engage-the-village).

In dit artikel staat de vraag centraal wat het pleeg- of gezinshuisbroer of -zus zijn deze jongeren heeft gebracht en wat hen helpt om in evenwicht te blijven als het lastig is. De jongeren hebben zichzelf aangemeld na oproepen via verschillende social media. Tijdens de online groepsinterviews werden opnames gemaakt voor een later samen te stellen podcast. Het groepsgeprek werd gevoerd door een onderzoeker en de podcastmaker aan de hand van een half-gestructureerde interviewleidraad, waarbij alle jongeren steeds het woord kregen om op de gestelde vraag en op elkaar te reageren. Daarnaast konden ze in de chat alvast aangeven wat ze later in het interview nog zouden willen vertellen. In het eerste deel werden de jongsten geïnterviewd, waarbij in de antwoorden meer nadruk lag op de beleving op dit moment. In het tweede groepsgeprek werden de vier oudsten geïnterviewd. Zij vertelden er – terugkijkend – over hoe zij het beleefd hebben om het eigen kind van pleeg- of gezinshuisouders te zijn. Aanvankelijk stonden de interviews live gepland, tijdens een landelijke ontmoeting, maar door COVID-19 is dit veranderd in online interviews.

Onderzoek naar eigen kinderen van pleeg- of gezinshuisouders

Een recente literatuurstudie (Ditters & Gardeniers, 2021) naar nationaal en internationaal onderzoek rond de positie, wensen en behoeften van eigen kinderen van pleegouders laat zien dat het leerzaam is om eigen kind van een pleeggezin te zijn, maar dat het ook uitdagingen met zich meebrengt. Het omgaan met minder aandacht van hun ouders, een groot gevoel van verantwoordelijkheid en afscheid moeten nemen van pleegkinderen worden als zwaar ervaren. De studie laat zien dat onderzoek naar effectieve copingstrategieën nog zeer beperkt is. Split (2019) beschrijft dat pleegzorgwerkers vooral via de ouders zicht hebben op de eigen kinderen en daarmee ook op hun copingstrategieën. Er wordt weinig met eigen kinderen zelf gepraat. Pleegouders en professionals weten dat het belangrijk is om eigen kinderen te ondersteunen en te begeleiden, maar hoe zij dit het beste kunnen doen is nog niet altijd

duidelijk (Huisman & Bakema, 2020). Er zijn in de afgelopen jaren enkele aanzetten voor concrete begeleidingshandvatten gedaan (zie bijvoorbeeld: Klein Entink, 2018). In dit artikel willen we het eigen verhaal van de kinderen weergeven, waarbij vooral het accent ligt op wat hen helpt om met de moeilijke kanten van het pleeggezin of gezinshuis zijn om te gaan.

Het is niet makkelijk

De jongeren vertellen dat vooraf het plan om pleeggezin of gezinshuis te worden in het gezin is besproken en dat ze ook hebben ‘toegestemd’. De verwachtingen vooraf komen echter niet altijd overeen met hoe het daadwerkelijk is op het moment dat de kinderen er zijn. De jongeren geven aan dat ze pas na de start ontdekten hoe het echt is om gezinshuis of pleeggezin te zijn en dat daar leuke, maar ook moeilijke dingen bij komen kijken. De moeilijke kanten waarover de jongeren vertellen, komen grotendeels overeen met de bevindingen uit eerdere onderzoeken. Dat geldt bijvoorbeeld voor het delen van de aandacht van ouders en het delen van spullen. Dit delen wordt als minder lastig ervaren wanneer ze ouder worden omdat ze dan wat meer afstand kunnen nemen. In de derde plaats wordt het door de jongeren als moeilijk ervaren om afscheid te nemen van kinderen die vertrekken, hoewel de ervaring voor de een zwaarder is dan voor de ander. Het verhuizen van kinderen zorgt er ook voor dat het best lastig is zelf weer echt te hechten aan nieuwe kinderen. Wanneer er nog weleens contact is met een kind dat vertrokken is, is de band vaak niet meer zoals tijdens het verblijf. Een andere jongere noemt hechten in een ander verband. Ze geeft aan dat pleegkinderen best veel hebben meegemaakt en zich daardoor niet zo kwetsbaar opstellen. Ze had verwacht dat een pleegzusje net zoals haar eigen zusje zou zijn, maar in de praktijk blijkt dit anders. Zo vertelt ze: *‘Je merkt gewoon dat zij je niet heel erg toelaten bij hun gevoelens. Maar dat doen ze bij niemand niet, natuurlijk. Dus ja, dat snap ik ook gewoon. Maar daardoor ga je dat zelf ook eigenlijk niet echt doen.’*

Wat helpt of heeft de jongeren geholpen?

De relatie met de eigen ouders en tijd te hebben voor persoonlijke aandacht wordt als helpend ervaren door de jongeren. Ook noemt een van de jongeren dat het helpt om als gezin pijnlijke en vervelende momenten te delen en elkaar te helpen. Hoe belangrijk het is om met je ouders te kunnen praten wordt door anderen onderstreept. De moeder van een van de meiden zei dat ze het eerst tegen haar moest zeggen als ze haar iets wilde vertellen, zodat ze even apart konden gaan zitten. Volgens deze moeder moest ze dat niet doen als ze met z’n achten aan tafel zaten. Hoe belangrijk het is om een veilige plek te kunnen geven aan kinderen hielp een van de meiden al op jonge leeftijd om ook om te gaan met de vervelende kant van het pleeggezin zijn. Ze vertelt dat de realiteit anders was dan ze zich had voorgesteld; vooral in het begin lijkt het allemaal heel leuk, maar later komen er ook wel mindere dingen bij kijken. Ook het hebben van een eigen plek helpt. Zo geeft een jongen aan dat hij bijvoorbeeld soms echt even alleen wil zijn als hij boos wordt gemaakt. De wat oudere jongeren merken op dat het hen nu ook helpt om een eigen plek te hebben buiten het pleeggezin of gezinshuis doordat ze op kamers zijn gegaan en niet meer thuis wonen. Een eigen plek hebben helpt een van de jongeren ook om minder ruzie te hebben met haar ouders doordat zij het altijd druk hebben met de kinderen en om zich te kunnen onttrekken aan de kinderen die continu haar aandacht vragen. Door de jongeren wordt afstand op twee manieren genoemd. Door het ouder worden krijgen de jongeren in leeftijd en mentaal meer afstand tot de pleegkinderen of het pleeggezin, maar ook door de letterlijke afstand van het hebben van een eigen plek al dan niet buiten de deur.

Wat heeft het de jongeren gebracht?

Bijna alle kinderen en jongeren zeggen dat ze het niet hadden willen missen om in een pleeggezin of gezinshuis op te groeien. De jongeren vertellen dat ze aan de pleegbroertjes en -zusjes gehecht zijn en dat ze belangrijk voor ze zijn geworden. Ze zijn een deel van hun leven geworden en ze hadden hen niet willen missen. Een jongere merkt dat zij nu ook een groot hart voor de kinderen heeft. Ze werkt nu ook deels bij haar ouders thuis. Ze zegt daarover: *'In de eerste instantie hebben mijn ouders er echt voor gekozen. Maar ik zie wel echt dat het z'n vruchten afwerpt, ook in mijn leven. Want ik kan ook heel veel leren van de kinderen die bij ons zijn, die me af en toe ook een spiegel voorzetten, die ik af en toe ook mag helpen in hun struggles met dingen.'* Een andere jongere geeft aan dat hij niet meer zo schrikt van heftige dingen die voorbijkomen. Hij merkte in een situatie dat vrienden als reactie op een boos kind op het terras zeiden: 'Wat een stom kind', terwijl hij zelf in zo'n situatie meer geneigd is om te denken dat er mogelijk een verhaal achter zit waardoor een kind zich zo gedraagt. Een van de meiden denkt dat ze op school goed kan samenwerken doordat ze in een pleeggezin is opgegroeid. Ze is gewend rekening te houden met anderen. Ook wordt de studiekeuze of beroepskeuze genoemd als voortkomend uit opgroeien in een pleeggezin of gezinshuis. Bij het volgen van de studie social work merkte een van de jongeren dat ze door haar ervaring anders reageert dan anderen omdat ze veel dingen al herkende. Ook wordt niet snel oordelen over andere mensen, inlevingsvermogen en verantwoordelijkheid nemen genoemd.

Volgens een jongere van 20 jaar is het hebben van pleegkinderen zo'n verrijking voor je gezin maar ook voor jezelf: *'Als je ziet dat kinderen die bijvoorbeeld binnenkomen helemaal angstig, niet durven vertrouwen, heel erg beschadigd zijn. Dat je dan met de jaren ook ze steeds meer ziet veranderen en ziet opbloeien naar een prachtige persoonlijkheid. Je doet het niet alleen om iets goeds te doen voor een ander maar het doet je zelf ook goed. Het is misschien wel een soort van een levensstijl.'* Op momenten dat haar ouders een dagje weg wilden, kreeg een van de meiden de verantwoordelijkheid om op te passen, ook op haar pleegzusje. Zij was de oudste in het gezin en deze verantwoordelijkheid heeft haar geholpen om wat meer op eigen benen te staan. Ook noemt ze haar pleegzusje een extraatje dat ze niet had willen missen en waardoor haar gezin anders incompleet zou zijn.

Op de vraag of ze zelf ook pleeg- of gezinshuisouders zouden willen zijn, is de jongste groep eenduidig. Dit willen ze zeker, maar niet met zoveel kinderen als op dit moment bij hen thuis. De oudere jongeren geven aan dat ze het nog niet zo goed weten, maar vooral graag van betekenis willen zijn voor anderen.

De verwachtingen kloppen niet met de werkelijkheid

De jongeren in de interviews vertelden allerlei verhalen over zowel de start van hun pleeggezin of gezinshuis als over mooie en moeilijke momenten. Maar vooral vertelden ze wat ze ervan hebben geleerd om een gezinshuis of pleeggezin te hebben en hoe ze erdoor zijn gevormd. De jongeren blijken door lastige momenten uit evenwicht te worden gebracht, maar ook weer terug in evenwicht te komen. Vooraf hadden ze bepaalde verwachtingen, maar deze verwachtingen klopten niet met hoe het in werkelijkheid was. Kinderen helemaal voorbereiden op het starten van een pleeggezin of gezinshuis is misschien niet mogelijk. Het valt op dat omgaan met lastige aspecten van het pleeggezin of gezinshuis vooral wordt vergemakkelijkt door de relatie met hun ouders en het hebben van een eigen plek; de jongeren noemen niet de rol van professionals hierin. Om de vraag over mogelijk helpende begeleiding

uit te diepen, kan het informatief zijn om in gesprek met jongeren hier expliciet naar te vragen.

Over de auteurs

ELLEN SCHEP werkt als onderzoeker en trainer bij het Lectoraat Jeugd en Gezin van de Christelijke Hogeschool Ede. Ze is gepromoveerd op de hechtingsrelatie tussen gezinshuisouders en adolescenten. Ze doceert pedagogiek en onderzoek aan de opleiding Social Work.

CHARISSA BAKEMA is pleegmoeder en werkt als onderzoeker en trainer bij het lectoraat Jeugd en Gezin van de Christelijke Hogeschool Ede. Ze is ook theatermaker, supervisor en creatief ondernemer vanuit broedgebied.nl.

Literatuur

Ditters, Y., & Gardeniers, M. (2021). *Eigen kinderen van pleegouders. Een literatuurstudie*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Gypen, L., West, D., Van Holen, F., & Vanderfaeillie, J. (2020). Birth children of foster carers: how do they experience the foster care placement. *Children and Youth Services Review, 109*, 104703.

Huisman, S., & Bakema, C. (2019). *Projectplan Engage the Village*. Engage the Village – Broedgebied.nl.

Klein Entink, M. (2018). *Pleeggezin, het grote geheel: onderzoeksverslag*. Arnhem: Entrea Lindenhout.

Split, M. (2019). *Omgaan met pleegbroers en -zussen. Hoe doe je dat? Een kwalitatief onderzoek naar het (effectieve) copinggedrag van eigen kinderen van pleegouders en het handelen van de pleegzorgbegeleider*. Zeist: Youké.